

קריאת מגילה וירטואלית

הר' נדב ברגר, סגל הוראה
הר' אביבה ריצ'מן, ראש ישיבה
הר' איתן טוקר, ראש ישיבה
מת'יו אניספלד, עמית כולל

השאלה אם ניתן לקרוא מגילה בעזרת אמצעי תקשורת אלקטרוני, כגון 'זום', מורכבת מכמה שאלות משנה:

1. האם ניתן לצאת ידי חובת מקרא מגילה על ידי האזנה לקריאה בעזרת אמצעי לתקשורת אודיו או וידאו?
2. בהינתן תשובה חיובית לשאלה הראשונה, האם ניתן לחלק את הקריאה בין כמה קוראים שאינם נוכחים במרחב פיזי אחד?
3. כשקוראים מגילה בועידת וידאו, האם ניתן לברך את ברכת 'הרב את ריבנו', אשר לדעת רבים נאמרת רק במניין?

1. במידה שהדבר אפשרי ובטוח, עדיף לכתחילה לשמוע קריאת מגילה פנים אל פנים במרחב פיזי אחד עם הקורא. כאשר הדבר אינו מתאפשר, ומנגד עומדת האפשרות שלא ישמעו קריאת מגילה כלל, יש לשמוע קריאת מגילה בעזרת אמצעי תקשורת. עדיף להתחבר לקריאה טלפונית, על מנת להבטיח חיבור כמה שיותר אמין וללא קטיעות.

כאשר מוציאים אדם אחר ידי חובה במצוות של דיבור או שמיעה – כפי שמצוי במי שקורא מגילה עבור אחרים – צריך להיות קשר בין המדבר לשומע. אין אפשרות לצאת ידי חובה על ידי האזנה להקלטה של קריאת המגילה. על השומע להיות מקושר במידה מסוימת לביצוע חי של המצווה. לפיכך עולה השאלה האם העתק קולי של הקול האנושי המקורי מועיל לצורך כך.

- **שוי"ת מנחת אלעזר ח"ב סימן עב** (ר' חיים אלעזר שפירא, הונגריה, המאה הי"ט-כ') פוסק בקצרה כי ניתן לקרוא מגילה בטלפון. לדבריו, בקריאת מגילה אין פסול בשמיעת קול הברה – כלומר, קול משני או מעובד – כפי שיש לגבי קול תקיעת שופר בראש השנה. דבריו אלה יהיו תקפים לגבי כל ממשק אודיו המאפשר תקשורת בזמן אמת.

- **שו"ת מנחת שלמה ח"א סימן ט** (ר' שלמה זלמן אוירבך, ישראל, המאה הכ') טוען כי הקול המיוצר באמצעות ממברנה של טלפון, רדיו או מיקרופון, הוא רק חיקוי או העתק של הקול האנושי המקורי, ואין זה נחשב כשמיעה מפי האדם המחויב במצווה. לפיכך, לא ניתן לצאת ידי חובה על ידי שמיעה בעזרת אמצעים אלה. **שו"ת משפטי עוזיאל ח"א סימן כא** (ר' בן-ציון מאיר חי עוזיאל, ישראל, המאה הכ') פוסק גם כן כי קול המועבר בטלפון או ברדיו הוא רק הד של קול האדם, ולא הקול עצמו. לפיכך, לא ניתן לצאת ידי חובה בעזרת אמצעים אלה. **שו"ת יביע אומר או"ח ח"א סימן יט, ושו"ת יחיה דעת ח"ג סימן נד** (ר' עובדיה יוסף, ישראל, המאה הכ'), ממשיך בדרך זו, ומוסיף כי מי שמקל בדבר אינו מבין בטיבה של הטכנולוגיה.

- **שו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סימן קח** (ר' משה פיינשטיין, ארה"ב, המאה הכ') (דן בשאלה האם ניתן לקרוא מגילה בעזרת מיקרופון. לדבריו התשובה אינה חד משמעית. הוא מקשה על הדעה שהוצגה לעיל: מי אומר שהקול היוצא מהרמקול אינו פשוט המשך קולו של המדבר? הוא טוען שאין הבדל מהותי בין העברת המידע הקולי דרך מיקרופון לבין העברת המידע הקולי דרך האוויר אל האוזן. כל עוד הקול הנשמע מהרמקול נוצר עם תחילת הדיבור ופוסק כתוצאה מהפסקת הדיבור, יש מקום להתייחס לשמיעה זו בדומה לשמיעה בלתי אמצעית של המדבר.¹ משום כך, ייתכן שאין צורך למחות במי שקורא מגילה באמצעות מיקרופון. עם כל זאת, כיוון שמיקרופון בבית הכנסת נתפס בעיניו כחידוש, הוא מורה בסופו של עניין למחות בדבר (ובפרט שבעיניו הציבור להוט אחר חידושים, וזה יוביל לערעור כללי יותר של מנהגי בית הכנסת). **באגרות משה או"ח ח"ד סימן קכו** הוא שוב חושש להתיר, ואפילו כשאין דרך אחרת לקיים קריאה אחת בה כל הנוכחים יוכלו לשמוע. בעוד הוא מציע שאולי ניתן להתיר זאת בשעת הדחק, הוא אינו עושה כן במקרה הנידון. היות והדבר אפשרי, הוא מתעקש שיקיימו כמה קריאות, כדי שכולם יוכלו לשמוע באופן ישיר. לעומת זאת, **באגרות משה או"ח ח"ד סימן צו** הוא דן במקרה בו לא יסתייע למישהי לשמוע הבדלה כלל, אלא אם כן ישמיעו לה דרך הטלפון. על בסיס תשובתו בעניין מקרא מגילה, הוא מכריע שיש לשמוע הבדלה בטלפון כאשר אי אפשר אחרת, היות והדעת נוטה לכך שיוצאים ידי חובה, וזה ודאי עדיף מלא לשמוע כלל.

- לבסוף, **שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סימן יא** (ר' אליעזר וולדנברג, ישראל, המאה הכ') סוקר את כל שהובא לעיל ועוד, ומסיק שיש לעשות כל מאמץ על מנת להימנע מקריאת המגילה באמצעות מיקרופון. עם זאת, כשאין אפשרות אחרת – כגון בבית חולים גדול, בו הדרך היחידה להשמיע את המגילה לכל החולים היא באמצעות מערכת הכריזה – ניתן לקיים כך קריאת מגילה.

הגישה שלנו בדרך כלל בהדר היא לקיים תפילה ללא ציוד הגברה אלקטרוני, ובכלל זה מיקרופונים. כהוראה כללית, אנו מציעים את מדרג העדיפויות הבא:

1. רק כאשר הדבר אפשרי ובטוח, יש לשמוע מקרא מגילה פנים אל פנים, בנוכחות פיזית של מניין.
2. כשאין אפשרות לעשות כן, ישנה עדיפות לקרוא מגילה ביחיד מתוך מגילה כשרה.
3. כשאין אפשרות לעשות כן, ייתכן שפטורים מחובת מקרא מגילה, כדין אנוס. עם זאת, ראוי מאוד לשמוע מגילה בעזרת אמצעי תקשורת אלקטרוני מאשר לא לשמוע כלל. מתוקף הדעות שניתן כך

¹ בשו"ת מנחת שלמה שצוין לעיל מובאת עמדה דומה בשם החזון אי"ש.

לצאת ידי חובה, יש להקפיד על כל התנאים הנצרכים ליציאת ידי חובת המצווה, ולהבטיח שיש חיבור תקשורת חי (בזמן אמת), אמין, עם כמה שפחות קטיעות. לצורך כך, יש להעדיף חיבור טלפוני. מומלץ לעקוב אחר הקריאה בבית מתוך ספר, ובמקרה שנקטע החיבור וכמה מילים מן הקריאה לא נשמעו כראוי, יש להשלימן במהירות באותו רגע על ידי קריאה בקול מתוך הספר שבבית, עד שמספיקים לחזור למקומו של הקורא.²

4. למי שאין אפשרות לשמוע מגילה בנוכחות פיזית, וסבורים שאין יוצאים ידי חובת מקרא מגילה בשמיעה דרך אמצעי לתקשורת אודיו, ראוי לקרוא הלל ביום ללא ברכות.³

2. אם בשעת הדחק בוחרים לקיים קריאת מגילה דרך אמצעי תקשורת אלקטרוני, מותר לחלק את הקריאה בין כמה קוראים, כשלכל אחד מגילה כשרה משלו, כאשר יש בכך צורך.

כאשר צריך להחליף קורא באמצע הקריאה, הקורא השני מתחיל ממקום שפסק הראשון (ראו משנה ברורה תרצב:ב). בקהילות רבות, עושים זאת לא רק בדיעבד, אלא אף באופן מכוון לכתחילה, על מנת להכליל יותר אנשים במצוות מקרא מגילה (ראו מקראי קודש [הררי], פורים ז, הערה צא, שמביא מי שמתיר). אך האם מותר לאותם קוראים לקרוא ממגילות שונות?

לפי המשנה במסכת יומא (ז:א), ביום הכיפורים הכהן הגדול היה קורא שתי פרשות מספר ויקרא מתוך ספר תורה, ואילו את הפרשה השלישית מספר במדבר היה קורא בעל פה, באשר היא מרוחקת משתי הראשונות. הגמרא שם (ע"ע"א) שואלת מדוע אין מוציאים ספר תורה נוסף לצורך הקריאה השלישית. דעת **רב הונא בר יהודה** כי החלפת ספרי תורה מרמזת על פגם בספר הראשון.⁴ הגמרא מנסה ליישב את הסברו עם דברי **ר' יצחק נפחא**, לפיו בראש חודש טבת שחל להיות בשבת קוראים משלושה ספרי תורה, אחד לפרשת השבוע, אחד לראש חודש ואחד לחנוכה. לבסוף הסוגיה מתרצת שאמנם יש חשש לפגם כאשר אדם אחד קורא בשני ספרים שונים, אך כאשר שלושה בני אדם קוראים בשלושה ספרים שונים אין חשש כזה. במילים אחרות: החשש לפגם ספר תורה קיים באדם אחד ושני ספרים כיוון שמצטייר שהוא מעדיף ספר אחר על הראשון, אבל כשיש אדם נוסף הקורא מספר אחר, ניכר שהקריאה הנוספת באה להרבות בכבוד היום.⁵

כל זה נפסק למעשה בשולחן ערוך **או"ח קמ"ד:ד**. לפיכך, מותר למספר קוראים שונים לקרוא מספרים שונים.

² ראו מגן אברהם תרצ"ט; ילקוט יוסף מקרא מגילה נא.

³ במגילה יד ע"א דעת רב נחמן כי אין אומרים הלל בפורים משום שקריאת המגילה עצמה היא הלל לה' על נס התשועה וההצלה. בהתאם לזאת, ר' מנחם המאירי, בבית הבחירה על אתר, מסיק שמי שאינו יכול לשמוע מקרא מגילה חייב באמירת הלל. אמנם, היות וראשונים אחרים אינם מדברים כלל בעניין, או אף חלוקים במסקנת הסוגיה, פוסקים חוששים להתיר אמירת הלל עם הברכות. חלקם בכל זאת מצדדים באמירת מזמורי ההלל בלא ברכות. ראו שערי תשובה תרצ"ג.

⁴ ריש לקיש מציע תירוץ אחר: החלפת ספרים מצריכה לחזור ולברך, וזו ברכה שאינה צריכה. בדיון הנוכחי ענייננו בחשש לפגם הספר, אשר ככל הנראה אינו נדחה מפני דברי ריש לקיש, היות והגמרא ממשיכה לדון בו, אף לאחר הבאת דברי ריש לקיש.

⁵ ניתן לטעון כי ההיתר לקרוא משלושה ספרים במקרה הנידון בגמרא נובע מכך שיש שלושה עניינים שונים. שמא כאשר עסוקים בעניין אחד – כגון בקריאת המפטיר של יום הכיפורים לאחר קריאת עבודת יום הכיפורים – אסור להחליף ספרים. אכן, מדוע במקדש לא הביאו קורא נוסף, במקום שהכהן הגדול יקרא את הפרשה השלישית בעל פה? בעניין זה, הפרי חדש (או"ח קמ"ד:ד) מביא שאם יש מספר קוראים שונים בטל החשש לפגם לגמרי. ניתן גם להציע שביום הכיפורים אין מביאים קורא נוסף משום הרצון או הצורך שהכהן הגדול יבצע את כל עבודות היום בעצמו.

ובנידון דידן? מסתבר שאין לחשוש מהחלפת מגילות יותר מאשר החלפת ספרי תורה: בהינתן שכל מגילה נקראת על ידי אדם אחר, יש להתיר קריאה ממגילות שונות. אכן, השוואה כזו בין החלפת ספרי תורה לבין החלפת מגילות מצויה כבר בראבי"ה ח"ב סימן תקנ"ג (ר' אליעזר בר יואל הלוי, אשכנז, המאה ה"ב), אשר מסביר שאם בכלל יש מקום לחלק ביניהם, אזי שדין המגילה קל יותר.

לפיכך, מותר לקוראים שונים לקרוא ממגילות שונות, כל עוד אדם אחד אינו קורא ביותר ממגילה אחת.⁶ אכן, פוסקים רבים המליצו במידת האפשר להצטייד במהלך קריאת המגילה במגילה אישית, כדי שיהיה ניתן להשלים בקול – ומתוך מגילה כשרה – מילים מן הקריאה שלא נשמעו כראוי.⁷ על אף שמדובר במגילה שונה מן המגילה שקוראים בה, אין בזה כל פגם. אמת שמבחינה אסתטית קריאה שבה יותר ממגילה אחת אינה אידיאלית – ישנם מנהגים סביב גלילה וקיפול המגילה כאגרת, אשר לא ניתן ליישם במלואם כשיש יותר ממגילה אחת. אבל דבר זה אינו עומד בפני קיום קריאה כזו כאשר אין אפשרות לקרוא יחדיו.⁸

על אף שניתן לפצל את הקריאה בין כמה קוראים, על כל קורא לקרוא מתוך מגילה כשרה; רק על ידי קריאה מתוך מגילת קלף כשרה ניתן לצאת ולהוציא ידי חובת מקרא מגילה. ייתכן שדבר זה יקשה על פיצול הקריאה בחלק מן הקהילות.

⁶ ראוי לתת את הדעת על שתי חששות אחרות הקיימות בפיצול הקריאה בין כמה קוראים כאשר קוראים בעזרת אמצעי לתקשורת אודיו:

(1) הראשונה נאמרה כבר לעיל: לדעתנו, היות וקיים ספק אם ניתן לצאת ידי חובה על ידי שמיעת מקרא מגילה דרך אמצעי תקשורת אלקטרוני, למי שיש מגילה כשרה ויודע לקרוא בה ישנה עדיפות לקרוא ביחיד. עולה מכך שבקריאת מגילה המשודרת דרך אמצעי תקשורת אלקטרוני עדיף להעמיד קורא אחד שיקרא את כולה מאשר לפצל את הקריאה בין כמה קוראים הבקיאים בקריאה. עם כל זאת, אם אותם קוראים אינם בקיאים דיים לקרוא את כל המגילה לבדם, ניתן לפצל את הקריאה ביניהם.

(2) על אף האמור לעיל, ודאי יהיו אנשים שבידם מגילה כשרה והבקיאות לקרוא בה כראוי, אשר יבחרו לסמוך לגמרי על הפוסקים הסבורים כי ניתן לצאת ידי חובה בעזרת אמצעי תקשורת אלקטרוניים, ומתוך רצון לחיבור קהילתי ולשימור משהו מן ההדר של קריאה ציבורית, יעדיפו קריאה המשודרת דרך שיחת וידאו על פני קריאת המגילה ביחיד. לגבי אותם אנשים קיים שיקול נוסף שראוי לתת עליו את הדעת. כאשר מגילה נקראת שלא במניין, יש סוברים כי אדם הבקי בקריאה צריך לקרוא בעצמו ביחיד, ולא שאדם אחר יוציאו ידי חובתו. ראו ארחות חיים מגילה כד, שולחן ערוך או"ח תרפ"ט:ה. בהתאם לזאת, כיוון שהדעת נוטה לכך שלא ניתן להחשיב כינוס של עשרה ב'זום' כמניין, ניתן לומר שאין לאדם אחד להוציא אנשים אחרים הבקיאים בקריאה דרך אמצעי לתקשורת וידאו. אלא שיש כמה סיבות טובות לא לחשוש לדעה זו בנידון דידן. ראשית, המגן אברהם תרפ"ט: חולק על דברים אלה בטענה שקריאה בחבורה – קטנה ככל שתהיה – תמיד עדיפה, היות והיא מגדילה במידה מסוימת את הדר הקריאה – "ברוב עם הדרת מלך". הוא מביא כמה ראשונים שלא חששו למה שכתב הארחות חיים. המשנה ברורה תרפ"ט:טו מביא אמנם כמה אחרונים שמסכימים לפסק השולחן ערוך, ונראה מתוך כך שאף דעתו כן, אבל ערוך השולחן או"ח תרפ"ט:ז סובר שהמנהג הרווח כדברי המגן אברהם, ולעולם אין חשש שאדם אחד יקרא לאחרים. שנית, בעוד כי דעתנו ש"מניין זום" אינו מניין תקף לצורך אמירת דברים שבקדושה, תפיסה רווחת היא שהציבור המדובר בהקשר של מקרא מגילה הוא משום 'פרסומא ניסא' (רש"י מגילה ה"א ד"ה בזמנה, ד"ה שלא בזמנה, ד"ה רב אשי), ועל כן גדר המניין בהקשר זה פחות נוקשים (אור זרוע ח"ב סימן שע, רמ"א או"ח תרצ"ח). לפיכך, מסתבר לומר שכינוס ציבור בזום מועיל להחשיב את הקריאה כקריאת מגילה בציבור. והשוו לדין להלן על המניין הנצרך לעניין ברכת 'הרב את ריבנו'.

⁷ ראו מגן אברהם תרצ"ט; ילקוט יוסף, מקרא מגילה נא, אשר צוינו גם לעיל.

⁸ המנהג מובא בשולחן ערוך או"ח תרצ"ז. הקריאה בוודאי תקפה גם אם לא עשו כן. אכן, יחידים שעוקבים אחר קריאת הציבור עם מגילה משלהם על מנת להשלים מילים שהוחסרו אינם צריכים לגלול את המגילה כאגרת (משנה ברורה תרצ"ג:ה).

3. ניתן לומר את ברכת 'הרב את ריבנו' בועידת וידאו שבה נראים לפחות עשרה משתתפים במסך, גם אם כינוס כזה אינו נחשב כמניין לצורך תפילה.

בגדול, קריאת מגילה ביחיד מתבצעת באופן דומה לקריאה ציבורית. שלוש ברכות נאמרות בתחילה, ולאחר מכן קוראים את המגילה כולה, מראשיתה ועד סופה, מן הקלף. ההבדל היחיד הוא בברכה החותמת, ברכת 'הרב את ריבנו', אשר בקהילות רבות נאמרת רק במניין.⁹ מתוך הנחה שצירוף מניין ב'זום' אינו מועיל לצורך תפילה בציבור, האם ניתן בכל זאת לומר את ברכת 'הרב את ריבנו' בסוף קריאה ב'זום' שיש בה עשרה משתתפים ויותר?

ברכת 'הרב את ריבנו' נידונה במגילה כא"ב. לפי הגמרא, החיוב לומר את הברכה תלוי במנהג המקום, אך לא נזכרת שם דרישה שהברכה תיאמר בציבור.¹⁰

עם זאת, נחלקו הפוסקים אם צריך ציבור לאמירת הברכה:

- במחזור ויטרי סימן רמה, רש"י פוסק בפירוש כי הברכה האחרונה, ברכת 'הרב את ריבנו', נאמרת אף ביחיד. זוהי גם דעת רב האי גאון ומנהג שתי ישיבות, כמובא בשבלי הלקט פורים קצה.¹¹
- ארחות חיים מגילה סימן ו מביא בשם הירושלמי שהברכה נאמרת רק בציבור.¹² דברים אלה מובאים בבית יוסף או"ח תרצב (אבל אינם נזכרים בשולחן ערוך).¹³ הרמ"א או"ח תרצב:א פוסק כדעה הזו.

בקרב הספרדים מנהגים שונים בעניין זה. יש סוברים שברכת 'הרב את ריבנו' נאמרת אף שלא בציבור (רדב"ז ח"ב סימן תרסה; בן איש חי, שנה א', תצוה סימן יג; כף החיים תרצ:קכד), בעוד אחרים מצריכים ציבור (שו"ת יביע אומר ח"ח או"ח סימן נו).

מנהג אשכנז אחיד יותר ומצריך ציבור, בהתאם לפסיקת הרמ"א. ראו משנה ברורה תרצב:ח, ובאור הלכה תרצב ד"ה אלא בציבור. עם כל זאת, ערוך השולחן תרצב:ה חולק על כך, וטוען כי המנהג הרווח הוא לומר את הברכה אף ביחיד.

⁹ בירושלים מגילה נקראת בט"ו באדר. השנה (תשפ"א) ט"ו באדר חל בשבת, וכיוון שאין קוראים מגילה בשבת, הקריאה מוקדמת ליום י"ד. חלק מן הפוסקים, כגון משנה ברורה תרצ:סא, מחשיבים זאת כקריאה שלא בזמנה (ראו שער הציון תרצ:נט). לפיכך, הוא מסיק שאם המגילה נקראת שלא במניין, אין לומר את הברכות כלל. עם זאת, רוב הפוסקים חולקים על כך, וסוברים שיש להחשיב זאת כקריאת מגילה בזמנה, ושהמנהג הנפוץ הוא לומר את הברכות אף כשקוראים שלא במניין. ראו שו"ת יביע אומר ח"ו או"ח סימן מו; פסקי תשובות או"ח תרצ:יג, והערה 52.

¹⁰ יש להעיר שראשונים אחדים, כגון רבנו גרשום, סוברים שכאשר קוראים מגילה ביחיד, אין לומר ברכות כלל, אף לא הברכות שלפני הקריאה. ראו ארחות חיים מגילה כד; הגהות מיימוניות מגילה א:ט-י; הגהות מרדכי מגילה סימן תשפב. אלא שהמחבר והרמ"א בשולחן ערוך או"ח תרצ אינם פוסקים כדעה זו, ואין נוהגים כן למעשה.

¹¹ ראו גם המנהיג, פורים סימן יד (מוה"ק עמ' רלט); מהרי"ל, ספר המנהגים, פורים ח; מטה משה סימן אלף ז בשם מהר"י וייל.

¹² קטע זה מצוי גם בכל בו סימן מה. כאמור, הדרישה לציבור מובאת בשם הירושלמי, אך אין לנו עדות לירושלמי כזה בנוסחים שבידינו. על הקשיים בייחוס לירושלמי ראו גר"א או"ח תרצב, ערוך השולחן או"ח תרצב:ה.

¹³ אליה רבה טוען על בסיס כך שהרב יוסף קארו לא קיבל דעה זו להלכה, היות ובבית יוסף תרצ הוא מצדד לכאורה באמירת כל הברכות כאשר קוראים ביחיד.

גם אם נאמר ש"מנייני זום" אינם תקפים, כיוון שאין אפשרות לצרף עשרה למניין מבלי שיהיו נוכחים במרחב פיזי אחד, ישנן כמה סיבות להקל לגבי ברכת 'הרב את ריבנו':

- פוסקים רבים, מימות הראשונים ועד לפוסקי זמננו, חלוקים על פסק הארחות חיים ואינם סוברים שברכה זו טעונה מניין כלל.

- גם לפוסקים כדברי הרמ"א שאין לומר את ברכת 'הרב את ריבנו' ביחיד, נראה כי הציבור הנדרש כאן אינו זהה למניין שנדרש לצורך 'דברים שבקדושה' (חזרת הש"ץ למשל, ראו משנה מגילה ד:ג). אכן, הסברה הנפוצה לגבי הציבור האמור בקריאת מגילה (כהוראה לכתחילה; וכחובה מן הדין כשקוראים מגילה שלא בזמנה¹⁴) היא שציבור זה משמש לצורך 'פרסומא ניסא' – כלומר, פרסום נס הפורים ברבים (ראו רש"י מגילה ה"א ד"ה בזמנה, ד"ה שלא בזמנה, ד"ה ורב אשי). בהתאם לסברה זו, בקריאת המגילה מאפשרים כמה פוסקים לסטות מן הדרישות הרגילות של מניין.¹⁵ יש מקום ליישם גמישות זו גם לגבי הציבור הנדרש לצורך ברכת 'הרב את ריבנו'. כל עוד יש חבורה של עשרה הנוכחת באופן שיאפשר לשבח ולפרסם את נס הפורים, אין זו קריאת "יחיד".¹⁶

בהנחה שהציבור הנדרש כאן אינו זהה למניין שנדרש לצורך תפילה בציבור, אלא מטרתו לפרסם את הנס, מסתבר שהעשרה אינם צריכים להיות מכונסים במרחב פיזי אחד. די לנו שציבור זה יהיה מודע לאמירת הברכה. דבר זה מושג בנקל על ידי ראייה ושמיעה של המברך דרך הוידאו.¹⁷ המלצתנו, אם כן, שבקריאת המגילה המקוונת ייראו בוידאו לפחות עשרה מן המאזינים, ואז ניתן יהיה לברך את ברכת 'הרב את ריבנו' בתום הקריאה.¹⁸

¹⁴ ראו מגילה ה"א; משנה ברורה תרפח:כ; שם תרצ:סא.

¹⁵ ראו למשל, אור זרוע ח"ב סימן שע, ורמ"א או"ח תרצ:יח.

¹⁶ ראו את דברי הריטב"א מגילה כא"ב, ר"ן על הרי"ף מגילה יב"א, והניסוח המפורש שבערוך השולחן או"ח תרצב:ה: "וי"ל הטעם דכיון דאינה שייכא למגילה אלא היא ברכת הודאה משום פרסומי ניסא, לא נתקנה אלא בציבור שיש בו פירסום, ולא ביחיד". אכן, הרב עובדיה יוסף (שו"ת יביע אומר ח"י או"ח סימן נו), פוסק שיש לומר ברכת 'הרב את ריבנו' גם במניין עשר נשים.

ניתן לטעון כי ברכת 'הרב את ריבנו' צריכה להיאמר דווקא בקרב עשרה שיצאו ידי חובת מקרא מגילה בקריאה זו. כן היא דעת הרב שלמה זלמן אוירבך, כמובא בהליכות שלמה, פורים יט:ו. לפי דעה זו, השאלה תהיה תלויה בשאלה אם יוצאים ידי חובה על ידי האזנה דרך אמצעי תקשורת אלקטרוני. אבל יש חולקים על כך, כפי שמובא בפסקי תשובות תרצב:ד (והערה 18). אמנם אפילו מי שחושש לכנס תשעה אנשים שכבר שמעו קריאת מגילה רק כדי לומר את ברכת 'הרב את ריבנו', יוכל בנידון דידן לסמוך בנקל על הדעה המקילה, היות ויש בסיס מסוים לכך שיוצאים ידי חובת מקרא מגילה על ידי שמיעה באמצעי תקשורת אלקטרוני.

¹⁷ למסקנה דומה, ראו את תשובת הרב אברהם שטיינברג על אמירת ברכת הגומל בנוכחות עשרה בזום: "דין עשרה בברכת הגומל הוא לא כדין דבר שבקדושה שצריכים העשרה להיות בבית אחד, אלא מדין פרסום הנס, ולכן די שכולם רואים את המברך גם בווידיאו" (שו"ת במראה הבזק, מהדורת קורונה, עמ' 16).

¹⁸ מי שמחליט לקרוא מגילה ביחיד משום שאינו סובר כי ניתן לצאת ידי חובה בעזרת אמצעי תקשורת אלקטרוני, יכול לשקול לקבץ עשרה אנשים בזום לצורך אמירת 'הרב את ריבנו' בתום הקריאה. ראו פסקי תשובות או"ח תרצב:ד, והערה 18 שם, שמביא דעות כי ניתן לקבץ תשעה שכבר יצאו ידי חובתם לצורך ברכת 'הרב את ריבנו'. אמנם הערנו לעיל כי הרב שלמה זלמן אוירבך (כפי שהובא בהליכות שלמה, פורים יט:ו) חולק על כך. עם זאת, הדיון לעיל על טיב המניין הנחוץ לצורך ברכת 'הרב את ריבנו' תומך בעמדה שהובאה בפסקי תשובות.

לסיכום דברינו:

- במידה שהדבר אפשרי ובטוח, עדיף לכתחילה לשמוע קריאת מגילה פנים אל פנים במרחב פיזי אחד עם הקורא. כאשר הדבר אינו מתאפשר, ומנגד עומדת האפשרות שלא ישמעו קריאת מגילה כלל, יש לשמוע קריאת מגילה בעזרת אמצעי תקשורת. עדיף להתחבר לקריאה טלפונית, על מנת להבטיח חיבור כמה שיותר אמין וללא קטיעות.
- אם בשעת הדחק בוחרים לקיים קריאת מגילה דרך אמצעי תקשורת אלקטרוני, מותר לחלק את הקריאה בין כמה קוראים, כשלכל אחד מגילה כשרה משלו, כאשר יש בכך צורך.
- ניתן לומר את ברכת 'הרב את ריבנו' בועידת וידאו שבה נראים לפחות עשרה משתתפים במסך, גם אם כינוס כזה אינו נחשב כמניין לצורך תפילה.

